

Bozóki Péter: A rendszerváltás hatása a magyar választási rendszerre a hatályos szabályozás tükrében. A választókerületek és a határon túli magyarok választójogának reformja

1. A rendszerváltás hatása a választási rendszerre

A rendszerváltozással együtt létrejött egy új választási rendszer is Magyarországon. Ez egy kétszavazásos, három különféle mandátumkiosztást tartalmazó rendszer lett. Egész Európát tekintve az egyik legbonyolultabb, legösszetettebb választási rendszert lett a magyar. A magyar állampolgárok az egyik szavazatukkal a területi pártlistákra szavazhattak, ez alapján osztották ki a területi listás mandátumokat, Hagenbach-Bischoff-kvóta alkalmazásával. A területi listás választókerületekben az összes leadott szavazatot összeszámolták, majd elosztották a kiosztható mandátumok egygel megnövelt számával. A pártok szavazatszámát és a kvóta hányadosának egészrésze jelentette a pártok területi listáról kiosztható mandátumainak számát. Ha ilyen módon nem volt kiosztható minden mandátum az adott választókörzetben, akkor az úgynevezett kétharmados szabályt alkalmazták, azaz a kvóta kétharmadát elérő párt is mandátumot szerezhette. Legfeljebb 152 mandátum volt kiosztható a területi listás ágon, de ez a gyakorlatban kevesebbet jelentett, így a fennmaradó mandátumok felkerültek az országos listára. A mandátumot nem képző szavazatok a töredékszavazatokhoz adódtak, a kétharmados szabály alkalmazásánál pedig levonásra került a Hagenbach-Bischoff-kvóta és a szavazatszám különbsége.[1]

Nagy aránytalanság jött létre a 20 területi listás választókörzet miatt, a jelentős szavazatkülönbségek sem hoztak eltérést a pártok által szerzett mandátumok számában. A területi listás ág mechanizmusa azt eredményezte, hogy a kisebb pártoknak nem volt sok esélyük mandátumot szerezni, így csak a nagyobb pártok erősödtek. [2] Legtöbbször a területi listákat arra használják az arányos rendszert követő országokban, hogy megjelenjen a területi képviselő is, de Magyarországon ezt a funkciót már betöltötték az egyéni választókerületek. [3]

A választásra jogosultak a másik szavazatukat egyéni jelöltekre adhatták le. A választási rendszer aránytalansága nem az arányos listás ágon, hanem az egyéni választókerületi

részben keresendő. Ez a választási rendszer azonban pontosan azt célozta meg, hogy egyértelmű többséget biztosítson a győztesnek, ezáltal elősegítve a kormányozhatóságot. Emiatt sok kritika érte az akkori választási rendszert.[4]

A kétfordulós választásoknak, 176 egyéni választókerületben az érvényességi és eredményességi feltételeknek is meg kellett felelnie. Az első forduló során, ha a választásra jogosult állampolgárok több mint a fele leadta a szavazatát, akkor érvényesnek tekinthető volt a választás. Ha pedig a győztes jelölt megkapta a szavazatok több mint a felét, akkor eredményes volt a választás, ebben az esetben nem került sor második fordulóra. Abban az esetben, ha az első forduló érvénytelen volt, akkor a második fordulóban már csak a választásra jogosultak egynegyedének kellett részt vennie az érvényességhez, emellett minden első fordulóban indult jelölt újra indulhatott. Ha esetleg az első forduló érvényessége mellett elmaradt az eredményesség, akkor a második fordulóban az első három helyen végzett jelölt- aki a szavazatok legalább 15 százalékát megkapta - indulhatott. A második forduló során az nyert, aki a legtöbb szavazatot szerezte. Az 1990-es évek választásait az jellemezte, hogy az ugyan érvényes, de eredménytelen első fordulókát mindig követte második forduló, ahol eldőlt a mandátumok sorsa. A 2000-es években már egyre gyakoribb volt az érvényes és eredményes első forduló. Rengeteg kritika és támadás érte a választási rendszert, hiszen a kis pártok aránytalanul nagy zsarolási lehetőségre tettek szert, hiszen a kétfordulós választás során, a szoros versenyben a kisebb pártok jelöltjeinek visszalépése jelentősen befolyásolhatta a választási eredményeket.[5]

Az országos listás ág célja az volt, hogy csökkentse a területi listás és egyéni választókerületi eredményekből származó aránytalanságot. A területi listás ágról töredékszavazatként a kompenzációs ágra az országos szinten öt százalékos küszöböt elérő pártok esetében azok a pártlistára leadott szavazatok kerültek, amelyek nem eredményeztek mandátumot, továbbá a kétharmados szabály alkalmazásával keletkező, úgynevezett „negatív szavazatok”. Az egyéni választókerületi vesztes jelöltekre érkezett szavazatok kerültek az őket jelölő pártok országos listájára. Elméletileg minimum 58 mandátum volt kiosztható kompenzációs ágon, gyakorlatilag viszont további mandátumok kerültek át a területi listás ágról. A mandátumkiosztás a töredékszavazatok alapján a D'Hondt-módszer alkalmazásával történt. A módszer alapja az volt, hogy egy táblázatban, amelynek első sorába a pártlistásra jutó szavazatszám kerül, minden pártlistának képeznek egy számoszlopot, melynek első száma az adott lista szavazatainak a fele, a következő a harmada, majd a negyede, és így tovább. Ezen táblázat alapján történik a mandátumok kiosztása, a táblázatban a meghatározott számú legmagasabb értékhez tartozó listák kapnak mandátumot. [6]

Látható, hogy a rendszerváltáskor lefektetett választási rendszer bonyolultsága, hiányosságai indokoltá tették annak megreformálását. Az 1989-es választási rendszer alapján hat választást tartottak Magyarországon. A legnagyobb változás, amely ezt a választási rendszert érte, az a 1997-es új eljárási szabályok elfogadása volt. Ezen választások során többször felmerült a csalás gyanúja, de a nemzetközi megfigyelők technikai problémák mellett semmi konkrét bizonyítékot nem találtak. Pontosan ezek miatt 2010-ben a közjogi átalakulás egyik fontos pillére lett a választási rendszer reformja. Két fontos célkitűzés mentén alakult az újítás, a kétévtizedes hiányosságok orvoslásával, a választási szabályok pontosításával, valamint annak a társadalmi elvárásnak való megfeleléssel, hogy redukálják a politikai elit létszámát. Ennek megfelelően 2010-ben az Országgyűlés legelső döntése volt, hogy 386 helyett 199 főben maximálta a képviselők számát. Ennek gyakorlati megvalósítására az Alaptörvény elfogadása után esedékessé vált új választási törvény elfogadásával került sor. A „köbgyök-szabály” szerint az ország felnőtt lakosságának létszáma alapján kiszámítható a törvényhozás ideális létszáma. Ennek módja nem más, mint, hogy köbgyököt kell vonni az írástudó felnőtt lakosság lélekszámából. Abban az időben ezzel a számítással lett ez az érték 200. [7]

1.1. Az új magyar választási rendszer

A hazánkban használt mai választási rendszer alapjait az Alaptörvény és a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény szabályozza.

Magyarország alaptörvényének értelmében, minden nagykorú magyar állampolgárt általános és egyenlő választójog illet meg, a szavazás mindenkor közvetlen és titkos. A választójog gyakorlása Magyarországon önkéntes és szabad.[8]

Több elemből tevődik össze a választási rendszerünk, az országgyűlési, helyi és nemzetiségi önkormányzati választások és az európai parlamenti választások más-más rendszerrel rendelkeznek.

2011-ben a magyar Országgyűlés megszavazta az országgyűlési képviselők választásáról szóló új törvényt. Továbbra is kétszavazásos, vegyes többségi választási rendszere van

Magyarországnak. Eddigi három helyett már csak két módon lehet mandátumot szerezni. Arányos listás választási rendszerben választanak 93 képviselőt, úgy, hogy az egyéni választókerületek töredékszavazatait is beszámítják. Továbbá egyfordulós, relatív többségi rendszerben választanak 106 képviselőt. Így 46 százalékról 53 százalékra változott a többségi ágon választott képviselők aránya.[9]

Magyarországon a 2010-es választásokat követően megkezdődött a közjogi berendezkedés átalakítása, amely az Alaptörvény elfogadását követően magával hozta az egyes alapvető jogok gyakorlására, valamint a legfontosabb közjogi intézményekre vonatkozó szabályok megváltozását is. Ennek fényében került sor előbb a választási anyagi jog, majd a választási eljárásra vonatkozó szabályok újjászületésére. A választási szabályok változásának irányát meghatározta a parlament létszámának csökkentése, amelyet az Alaptörvény az eddigi 386 helyett 199 főben korlátozott. Emellett fontos körülmény volt az is, hogy az Alaptörvény értelmében a választójog gyakorlásának már nem előfeltétele a magyarországi állandó lakhely megléte, ezzel pedig megnyílt annak a lehetősége, hogy a külföldi magyar állampolgárok is szavazhassanak a magyarországi választásokon. Ez teljesen új helyzetet teremtett, annak biztosítása pedig, hogy az ország határain kívül élő új szavazók is élhessenek választójogukkal, szintén az új választási jogszabályokra várt.[10] A listás helyek szétosztását befolyásoló töredékszavazatok számításának módja is jelentősen módosult, így ezentúl már nem csak az egyéni választókerületekben alulmaradt jelöltekre leadott szavazatokat kell beszámítani a listás szavazatok összesítésekor, hanem az egyéni választókerület győztesére leadottakat is figyelembe veszik, ez a győzteskompenzáció.^[11]

A választási metódusunk legnagyobb rendszerszerű változása a vegyes rendszer megtartása mellett az eddigi háromcsatornás, azaz, az egyéni körzet, területi lista és az országos listát magába foglaló rendszer, egy egyszerűbb és átláthatóbb kétcsatornás rendszerre váltása volt. A kétcsatornás rendszer az egyéni körzetet és az országos listát foglalja magába. Ezen felül a választási reform alkalmat adott arra is, hogy az elmúlt húsz év választásának tapasztalatai is beépüljenek a választási rendszerbe, hatékonyabbá és átláthatóbbá téve azt. Ennél azonban még fontosabb szempontja a választási reformnak, hogy több olyan kérdés is rendeződhetett ez által, amelyek számos érdekességet okoztak a megelőző választásokon. Ezek az érdekességek már a választások jogszerűségét, egyenlőségét és tisztaságát veszélyeztették, és rendezésükre a magyar és nemzetközi fórumok is nyomatékosan felhívták a figyelmet. A választókörzetek arányosságának biztosítása, az ajánlási rendszer visszasságainak megszüntetése kiváló példák arra, hogy az új választási rendszerrel több évtizedes problémák kiküszöbölésére nyílt lehetőség.[12]

Az új választási rendszer kedvezményes mandátumszerzési lehetőséget biztosít a 13 magyarországi nemzetiség számára az arányos listás ágon. Ha nem érik el kedvezményes szintet sem, abban az esetben parlamenti szószólót küldhetnek az Országgyűlésbe. Új elem lett a külhoni állampolgárok választójogosultsága, ők az országos listára adhatják le a szavazatukat.[13]

A jelöltállítás és az országos lista állításának a feltételei is megváltoztak. Legalább kilenc megyében és Budapesten kell minimum 27 egyéni választókerületben önállóan jelöltet állítani. A jelöltállításához választókerületként legalább ötszáz, az adott választókerület névjegyzékében szereplő választó ajánlása szükséges. Ezt megelőzően legalább 750 ajánlásra volt szükség az egyéni választókerületekben. Területi listát pedig csak az a párt állíthatott, amely a területhez tartozó egyéni választókerületek minimum negyedében, de legalább két kerületben jelöltet tudott állítani. Azok a pártok állíthattak országos listát, amelyek legalább hét területi listát tudtak állítani.[14]

Az új választási rendszer csökkentette a listaállítás előtti akadályokat. Az egyéni választókerületeknél két jelentős változás, hogy hasonló méretű egyéni választókörzetek jöttek létre, és az, hogy az abszolút többségit egy relatív többségi eljárás váltotta. Az új törvény nem tartalmaz érvényességi küszöböt az egyéni választókerületekben. Az összes olyan töredékszavazatot hozzáadják az országos listákra érkező szavazatokhoz, amelyekre nem volt szükség a mandátum szerzéshez. Ennek értelmében a győztes szavazatszámának és a második helyen végzett jelölt eggyel megnövelt szavazatának a különbségét is.[15]

„Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy a rendszert erősítő és gyengítő tényezők viszonyrendszere az új Alaptörvény és a módosított választási törvény megalkotását követően nagyjából egy tekintet alá esik a korábbival. A választási rendszerben az erősítő tényezők túlnyomósága még inkább növekedett a győztest is kompenzáló módozattal. A hazai hatalomgyakorlás jogi keretei megfelelőnek tekinthetők, az Alaptörvény előtti modellhez képest nincs visszaesés. Azonban elképzelhető, hogy a választópolgárok kevesebb, mint fele megszerzi a parlamenti helyek többségét, ekképp a kormány mellett az államfőt is megválaszthatja, és 4 évre totális irányítást gyakorolhat a társadalom felett. A „tértől és időtől független ideális modellek” fényében tehát továbbra is valamilyen gyengítő tényező képzelhető el a komplex rendszer tökéletesítéséhez.”[16]

2. Választókerületek reformja

„A demokratikus választás elengedhetetlen része a választókerületek létrehozásának garanciális szabályoknak megfelelő kialakítása. Az egy választókerületben lévő választópolgárok számának, a választókerületek számának és azok területi lehatárolásának szabályozási kérdése a kompenzációs választási rendszerben a mandátum kiosztáson keresztül, mind az országgyűlési, mind az önkormányzati választások esetén a testületek összetételének meghatározó alapja. A választókerületek meghatározásánál figyelembe kell venni az adott állam népesség-szerkezetét, település-szerkezetét, földrajzi adottságait. Magyarország sajátossága, hogy a népesség közel egyötöde[17] a fővárosban lakik. A közel kétmillió főváros lakónépességétől jelentősen eltér Magyarország nagyvárosainak létszáma és jellemző az aprófalvas településszerkezet is.” [18]

A 2010 utáni választójogi reform alapvető eltérése a korábbi szabályozáshoz képest pont a választókerületek számának csökkentése, területi határaik átrajzolása és az egy választókörzetben lévő lakosság számának jelentős növelése volt.

A választási reform hatására az országgyűlési képviselői szám jelentősen csökkent, ezáltal kevesebb választókerület kialakítása vált szükségessé. Az egyenlőség elvének érvényesüléséhez azt a célt kell elérni, hogy minden választó szavazata hasonló súlyú legyen. Ez akkor érvényesülhet igazán, ha egy mandátum megszerzéséhez nagyjából azonos számú szavazat szükséges minden választókerületben. Nemzetközi szinten is az „egy ember, egy szavazat” elv érvényesül, minden ember szavazatának megközelítőleg ugyanannyit kell érnie. Éppen emiatt nagyon fontos elem a választókerületek határainak kialakítása, mely során egyetlen társadalmi csoportot vagy kisebbséget sem érhet hátrány. A Velencei Bizottság álláspontja szerint a választókerületek arányossága szempontjából tíz százalékos eltérés még arányos, de bizonyos esetekben akár tizenöt százalékos eltérés is elfogadható. A bizottság javaslata alapján ezeket a határokat – legalább tíz évente – érdemes felülvizsgálni.[19]

Magyarországon választási anyagi jogi szabályok tekintetében kifejezetten szükséges volt egy átfogó reform, hiszen több mint 20 éve, a rendszerváltozás során kialakult szabályozás átgondolatlan és elavult volt. Elavultságát leginkább a demográfiai változások jelentették, amellett, hogy kifejezetten az akkori politikai érdekeket szolgálták ki.

A reformokat megelőzően a választókerületek határait egy 1990-ben elfogadott minisztertanácsi rendelet szabályozta, ezt egyszer sem vizsgálták felül, míg érvényben volt.[20] Az akkori választókerületi aránytalanságot legjobban az mutatja, hogy a legkisebb és a legnagyobb választókerületek nagysága között két és félszeres volt a különbség. Ebből az következett, hogy a nagyobb választókerületek lakóinak szavazatai kevesebbet értek, mint a kisebb választókerületek lakóié, hiszen akkora volt a népesség szám differencia. Ezáltal ezen szabályozás alatt tartott választások során jelentősen sérült az egyenlő választójog alapelve.

Az Alkotmánybíróság már 2005-ben kimondta, hogy egyes választókerületek közötti különbség sérti a szavazategyenlőséget. Határozatában azt is rögzítette, hogy mely esetekben kell az Országgyűlésnek kétharmados törvényben rendelkeznie. Ide tartoztak például a választókerületek határainak megállapítására vonatkozó szabályok, méretük közötti eltérés mértéke és a felülvizsgálatának rendje[21]. Az Országgyűlés nem tett eleget az Alkotmánybíróság által megszabott időn belül, így mulasztás keletkezett. Végül 2010-ben az Alkotmánybíróság megsemmisítette a választókerületeket szabályozó minisztertanácsi rendeletet, valamint azon rendelkezését, mely a Kormány hatáskörébe adja a választókerületek határainak megállapítását.[22]

A reformokat követően, az új választási rendszerben az 176 egyéni választókerület helyett 106 körzet jött létre. A 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról szabályozza a választókerületek kialakítását. Ez alapján a választókerületeknek összefüggő területet kell alkotniuk, nem léphetik át a megye és a főváros határait, a körzetekben élő választók számának nagyjából ugyanannyinak kell lennie. Egy település vagy egy fővárosi kerület is több választókörzetre osztható, indokolt esetben. A törvény szerint az egyéni választókerületben élő választók száma nem térhet el az országos átlagtól tizenöt százaléknál nagyobb mértékben, kivétel jelent, ha a megyehatárok vagy összefüggő terület, történelmi, nemzetiségi, vallási vagy egyéb helyi sajátosság ezt indokoltá teszi. Ha az eltérés meghaladja a húsz százalékot, abban az esetben az Országgyűlésnek módosítania kell a választókörzetet az arányosság érdekében. Az új törvény hatálybalépését követően megszűnt az évtizedek óta tartó aránytalan állapot a választókerületek tekintetében.[23]

2012-ben a Velencei Bizottság több ajánlást is megfogalmazott az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvény kapcsán, ezek nagyrésztben a választókerületek kialakítását érintették. A Bizottság a pontos szabályozást hiányolta, amelyek alkalmazásával az Országgyűlés megállapítja a választókerületi határokat. Ajánlást tett arra, hogy a törvény által engedett tizenöt százalék helyett legyen tíz százalék a megengedett eltérés aránya az

országos átlaghoz képest. Javaslatukban kitértek a tízévente tartandó felülvizsgálatra, és arra, hogy ezzel ne várják meg a húsz százalékos eltérést. A Bizottság álláspontja szerint a választókerületi határokat nem törvénynek kellene szabályoznia, hanem egy független testületnek. Ennek ellenére a Bizottság pozitívan értékelte a törvény által létrejött változásokat.[24]

3. A határon túli magyarok választójoga

A magyar Országgyűlés 2010-ben fogadta el az 1993. évi LV. törvény módosítását, ez megadta a lehetőséget arra, hogy 2011-től a határon túli magyarok kedvezményes honosításba vehessenek részt. A törvény értelmében mindazok, akik magyar felmenőkkel rendelkeznek, vagy valószínűsíthető, hogy azok magyar állampolgárok voltak és igazolják a magyarnyelv ismeretét, magyar állampolgárságot szerezhettek anélkül, hogy magyarországi bejelentett lakhellyel rendelkeznének. A parlament ezáltal lehetővé tette, hogy történelmi okokból Magyarország határain túl maradt magyarok kedvezményesen juthassanak magyar állampolgársághoz. Ez egy bevett nemzetközi eljárás, amely segít egy adott nemzet egységességét megtartani, pont emiatt ez a módosítás nagy ellenszenvet nem váltott ki. Még kedvezőbb helyzet alakult ki azzal, hogy az Alaptörvény nem tette a választójog feltételévé az állandó magyarországi lakhelyet, így megnyílt a lehetőség arra, hogy azok a magyar állampolgárok is élhessenek választójogukkal, akik nem Magyarországon élnek. Ez az újítás komoly infrastrukturális fejlesztést is igényelt, hiszen több százezres új szavazói csoport jelent meg a választási rendszerben, akiknek biztosítani kell a szavazáshoz megfelelő körülményeket a választások alkalmával.[25]

A 2011. évi országgyűlési képviselők választásáról rendelkező törvény értelmében, az Országgyűlés garantálja, hogy „a határainkon kívül élő magyar állampolgárok a politikai közösség részesei”. Eltérés, hogy a magyarországi lakóhellyel nem rendelkező választópolgárok csak pártlistára szavazhatnak, míg az állandó magyarországi lakhellyel

rendelkezők a pártlista mellett, egy egyéni választókerületi jelöltre is szavazhatnak. Ez az Alaptörvény rendelkezéseivel áll összhangban, hiszen a XXIII. cikk (4) bekezdése szerint „sarkalatos törvény a választójogot vagy annak teljességét magyarországi lakóhelyhez, a választhatóságot további feltételekhez kötheti”. [26] A gyakorlat azt mutatja, hogy a választások során a külhoni magyarok szavazata inkább jelképes, mint döntő erejű, hiszen csak a 93 listás helyet tudja befolyásolni a voksuk, a 106 egyéni választókerületi mandátumra nincs semmi hatásuk. A mandátumok rendezését nem csupán a pártlistára leadott szavazatok, de az egyéni választókerületek töredékszavazatai is döntően befolyásolhatják, a töredék szavazatok azok, melyekre nem volt szükség az egyéni választókerületi mandátum megszerzéséhez, és olyan párt jelöltjére adták le, melynek listás szavazataránya meghaladja az öt százalékot. [27]

A választáson való részvételhez a magyarországi lakcímmel nem rendelkezőknek kérniük kell a névjegyzékbe vételüket, a választást megelőző tizenötödik napig. Ezen feltétel teljesítésére lehetőség van levélben vagy internetes regisztrációval is. Az Alkotmánybíróság is foglalkozott a határon túli magyarok választójogának kérdésével, és a névjegyzékbe való felvétel feltételével. Határozatában megállapította, hogy alkotmányos a fennálló rendszer, hiszen a lakcímadataikról nem áll rendelkezésre hiteles nyilvántartása a magyar hatóságoknak, és ennek hiányában lehetetlen a választójog gyakorlásának biztosítása. [28]

[1] Századvég Alapítvány. (2014. február 10.). Az új magyar választási rendszer. Budapest: Századvég Alapítvány. Forrás: <https://szazadveg.hu/uploads/media/57e923c55360d/az-uj-magyar-valasztasi-rendszer-szazadveg-tanulmany130802.pdf> (letöltve:2020.11.5.) 6.o.

[2] Uo.

[3] Medián-HVG. (2009). Javaslat a választási rendszer reformjára. <http://www.median.hu/object.045a478f-a27e-45a1-9b3f-70de273397f8.ivy> (letöltve:2020.12.6.)

- [4] Századvég. (2014. február 10.). 7.o.
- [5] Uo.
- [6] Századvég. (2014. február 10.). 8.o.
- [7] Uo.
- [8] Alaptörvény Alapvetés XXIII. cikk
- [9] Századvég. (2014. február 10.). 10.o.
- [10] Századvég. (2014. február 10.). 2.o.
- [11] Körösényi András. (2015). A magyar politikai rendszer – negyedszázad után. Budapest: Osiris. Forrás: <https://mek.oszk.hu/16000/16042/16042.pdf> 241-242.o (letöltve:2020.12.8.)
- [12] Századvég. (2014. február 10.). 2.o.
- [13] Századvég. (2014. február 10.). 10.o.
- [14] Századvég. (2014. február 10.). 11.o.
- [15] Századvég. (2014. február 10.). 11.o.
- [16] Cservák Csaba. (2018). *Választási és kormányzati rendszer az Alaptörvény elfogadását követően*. Budapest: Jogelméleti Szemle. Forrás: <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/cservak-csaba-valasztasi-es-kormanyzati-rendszer-az-alap-torveny-elfogadasat-kovetoen/?print=pdf> 18.o. (letöltve:2020.12.10.)
- [17] http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd003b.html (letöltve: 2020.12.13.)
- [18] Nadrai Norbert József. (2020). A magyar választási rendszer átalakulásának legújabb irányai. PhD értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar. Forrás: <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/nadrai-norbert-jozsef-nadrai-norbert-jozsef-muhelyvita-ertekezes.pdf> 18.o. (letöltve: 2020.12.13.)
- [19] Századvég. (2014. február 10.). 16.o.

[20] Századvég. (2014. február 10.). 18.o.

[21] Századvég. (2014. február 10.). 18.o.

[22] Századvég. (2014. február 10.). 18.-19.o.

[23] Századvég. (2014. február 10.). 19.o.

[24] Századvég. (2014. február 10.). 21.o.

[25] Századvég. (2014. február 10.). 22.o.

[26] Alaptörvény XXIII. cikk (4) bekezdés

[27] Századvég. (2014. február 10.). 23.o.

[28] Századvég. (2014. február 10.). 25.o.